JANE ROGOYSKA

HOTELUL EXILAȚILOR

PARISUL ÎN UMBRA RĂZBOIULUI 1933–1945

Traducere din limba engleză
de Miruna Andriescu

POLIROM
2026

Cuprins

Lista ilustrațiilor 7

Prolog 9

Partea întâi. Înainte: 1933-1939 13

Partea a doua. În timpul: 1939-1944 119

Partea a treia. După: 1945 247

Epilog 313

Note 327

Surse 341

Mulţumiri 351

Index 353

Prolog

Un hotel nu e un actor dintr-o piesă de teatru, explică fostul concierge, în biblioteca elegantă, cu fotolii îmbrăcate în piele, a hotelului Lutetia din Paris. E doar scena pe care se derulează piesele. Noi, angajații, suntem invizibili, asemeni personalului tehnic care lucrează în culise pentru ca spectacolul să se desfășoare fără probleme. Nu intervenim. Nu vorbim despre triumfurile sau nenorocirile oaspeților noștri. Nu putem divulga lucrurile la care suntem martori, pentru că reputația unui mare hotel se bazează în primul rând pe discreție. Așadar, dacă vreți să găsiți poveștile, trebuie să căutați în afara hotelului. Aici nu avem ce să vă oferim.

Un hotel este ca o gară cu încetinitorul: e un loc pentru oameni aflați în trecere, o oprire temporară în drum spre altundeva. E o imitație a lui „acasă", oferind confort fără iubire. Uneori e un loc în care să te ascunzi, să duci o viață secretă.

Un hotel este un teritoriu neutru unde prietenii și dușmanii se pot întâlni. Nu își judecă clienții, atâta timp cât aceștia se comportă cu discreția adecvată și își achită notele de plată. Politicienii exilați se pot întâlni aici ca să pună la cale planuri pentru un viitor care nu va deveni niciodată realitate. Pot închiria salonul Président pentru conferințe unde delegații se luptă să controleze o agendă care nu va fi pusă niciodată în aplicare. Atâta timp cât achită camera, pot să bea cafea și să se certe între ei cât poftesc, supravegheați de angajați discreți și spioni inamici.

Dar un hotel, asemeni unei țări, poate fi invadat și ocupat, pus în slujba altui scop decât luxul sau comerțul. Angajații trebuie

să se comporte cu aceeași considerație profesională, indiferent dacă servesc artiști, afaceriști, aristocrați excentrici sau soldați inamici. James Joyce sau amiralul Canaris, ce contează cine comandă vinul?

Totuși, există un sentiment de contaminare, senzația că, servindu-l pe inamic, fie și împotriva voinței proprii, faci un compromis moral. Când hotelul este ocupat din nou, de data aceasta de victimele foștilor cuceritori, clădirea și angajații săi au șansa să se purifice.

Epurare. Un cuvânt răsunător, care include un sentiment profund catolic – purificarea păcatelor, în contrast cu ideologia purificării rasiale care a creat această oroare.

La hotelul Lutetia, purificarea are loc în două moduri: purificarea morală dobândită servindu-i pe cei care au fost înfometați și bătuți, astfel încât să se bucure și ei de luxul rezervat de obicei celor bogați, și purificarea fizică oferită acelorași victime, care sosesc la hotel îmbrăcate în pijamale vărgate, mizere, plini de păduchi, sunt întâmpinate cu un puf de DDT, scapă repede de hainele zdrențuite și fac un duș fierbinte, revigorant.

Cuvântul englezesc *hotel* provine din franceză, *hôtel*, adică „reședință, palat, casă mare", derivat din franceza veche, *ostel/hostel*, „loc unde sunt primiți oaspeții" – casă, locuință, han, adăpost. La rândul său, acest cuvânt provine din latina medievală, *hospitale*, „han, casă mare". Așadar, cuvintele *spital* și *hotel* au aceeași origine, latinescul *hospes*, „musafir, gazdă".

Hotelul nu e deci foarte îndepărtat de spital.

Hotelul Lutetia este o veritabilă instituție pariziană, singurul hotel „mare" de pe Malul stâng boem al orașului. Situat în arondismentul 6, plasat elegant între Cartierul Latin și Champs de Mars, Lutetia este aproape de Senat, de elitista École normale supérieure, de Jardin du Luxembourg și de celebrele cafenele de pe bulevardul Saint-Germain. De când s-a deschis în 1910, Lutetia a fost un loc de întâlnire pentru artiști, intelectuali,

muzicieni, politicieni. André Gide lua prânzul aici, James Joyce a locuit într-una dintre camere, Picasso și Matisse erau oaspeți obișnuiți. Are însă și o istorie întunecată.

Aceasta nu este povestea unui hotel parizian faimos, ci a trei grupuri de oameni care au legătură cu un anumit oraș, cu acel hotel, au legături unii cu alții și cu ideologia cruntă care le decide cursul vieților. Aceste grupuri sunt conectate vrând-nevrând prin rasă, naționalitate și limbă și prin statutul lor de marginali. Toți trăiesc în exil, în moduri profund diferite. Sunt strămutați, ajunși în alte locuri, viețile lor au fost perturbate. Sunt făpturi temporare, cu tot avutul în valize, iar drama lor se desfășoară în multe camere de hotel. Hotelul Lutetia este prisma prin care le privim viețile.

Relația noastră cu Lutetia are trei etape: în prima, hotelul își îndeplinește funcția firească, găzduind oaspeți în camerele sale și în sălile de recepție, punându-le la dispoziție servicii, mâncăruri, băuturi și uneori un pat unde să înnopteze sau o tribună de la care să vorbească. Îi trecem pragul în ipostaza de oaspeți temporari, un grup printre multe altele, anonimi și nebăgați în seamă decât de spionii naziști plasați în hol sau așteptând la bar, dornici să tragă cu urechea după ce întâlnirea ia sfârșit. În etapa a doua punem stăpânire pe clădire și îi schimbăm funcția, o modificăm în mod concret, pe dinăuntru și pe dinafară. Nu e a noastră; am furat-o și ne-am impus voința asupra personalului. În a treia etapă, hotelul devine un adăpost, un loc de vindecare – un fel de spital.

Fuga

Într-o noapte rece de primăvară, în 1933, Gisela Freund sosește în gara din Frankfurt[2]. Câțiva călători păşesc grăbiți prin ploaie să prindă expresul de Paris, care urmează să plece în curând. Când se apropie de tren, aude sunetul apăsat al cizmelor pe caldarâmul umed. Întorcându-se, vede siluetele a doi bărbați în uniforme SS. Inima îi zvâcneşte de spaimă. Dacă o zăresc?

Are douăzeci şi patru de ani, poartă o fustă simplă şi o haină maro de piele. Are o valijoară, iar la gât un aparat de fotografiat Leica, primit de la tatăl ei când a trecut examenele de absolvire.

Când intră în compartimentul de clasa a treia, vede un pasager, un bărbat de vârstă mijlocie aşezat la geam, cu pălăria trasă pe ochi. Pare să moțăie. Gisela închide uşa cât mai încet, îşi pune valiza pe suportul pentru bagaje şi se aşază pe locul din faţa lui, cu aparatul de fotografiat în poală. Se uită la ceas; trenul trebuie să pornească.

Tăcerea pare să dilate timpul. Apoi se aud zgomotele de care îi era groază: paşi apăsați, voci, uşi care se deschid şi se închid. Bărbatul din faţa ei pare să o privească atent.

Uşa compartimentului se deschide şi intră un ofițer SS, însoțit de o pală de aer rece. Întinde mâna.

„Actele!"

Abia aruncă o privire la paşaportul pe care i-l întinde bărbatul. Se întoarce spre fată, îi ia paşaportul şi începe să-l răsfoiască tacticos. „Studentă? Unde mergeți?"

„Mă întorc la Paris, acolo studiez." Se străduieşte să vorbească pe un ton neutru, calm. „Mă întorc peste trei luni."

Mâinile lui mari continuă să dea filele paşaportului. Brusc, o priveşte: „Sunteți evreică?".

îl aruncă în veceu, apoi pune aparatul Leica în valiză. Încearcă să adoarmă.

Afară e întuneric. Pe geam, stropii de ploaie alunecă unul după altul, dispar ca lacrimile pe care ar vrea să le poată vărsa.

„Ce rost a avut rezistența noastră? Au avut toate mijloacele să ne învingă. Brusc, m-am simțit epuizată, descurajată. În tren era frig. Printre pleoapele întredeschise vedeam că bărbatul din fața mea mă fixa, tăcut și impenetrabil."

Preludiul dezastrului

În toată Europa au loc multe astfel de scene, mii de bărbați și de femei se urcă în trenuri care se îndreaptă spre Viena, Praga, Amsterdam sau Paris, ținând strâns o valiză, toți străduindu-se cu disperare să-i convingă pe cei care i-ar putea urmări că sunt doar niște pasageri oarecare ce se duc să-și viziteze o mătușă în vârstă, își iau o îndelung așteptată vacanță sau pleacă într-o călătorie de afaceri. Își aprind țigările cu mâini tremurânde, aruncă priviri furișe spre geam, când fluierul locomotivei dă semnalul de plecare. Cunoștințele lor își feresc privirea, prefăcându-se că nu-i știu pe tovarășii lor de călătorie.

Scriitorul Heinrich Mann[3] – fratele mai mare al lui Thomas, acum mai celebru – e un membru de frunte al opoziției antinaziste. Numărătoarea inversă până la plecarea lui începe în primele zile ale lui februarie 1933, cu un apel public semnat de el – împreună cu Albert Einstein, artista Käthe Kollwitz și mulți alții – care îi îndeamnă pe socialiști și pe comuniști să facă front comun contra naziștilor. În scurt timp, Mann este exclus din Academia de Arte, iar apartamentul său din Berlin e pus sub supraveghere.

Pe 19 februarie, Mann merge la un concert, apoi la un dineu a cărui gazdă deja își făcuse bagajele și comandase pentru a doua zi o mașină care să-i ridice obiectele personale. Când pleacă de